

APLICATIU

GUIA DOCENT

PROVISIONAL

UAB
Universitat Autònoma
de Barcelona

Guia docent
Titulacions de Grau i de Màster

1. Dades de l'assignatura

Nom de l'assignatura	Mediterrani a la Prehistòria
Codi	100739
Crèdits ECTS	6
Curs i període en el que s'imparteix	2010-2011, segon semestre
Horari	<i>(link a la pàgina web del centre o titulació)</i>
Lloc on s'imparteix	<i>Facultat de Filosofia i Lletres (l'aula apareixerà als horaris)</i>
Llengües	Català / Castellà

Professor/a de contacte

Nom professor/a	Xavier Clop
Departament	Prehistòria
Universitat/Institució	Universitat Autònoma de Barcelona
Despatx	
Telèfon (*)	935868327
e-mail	xavier.clop@uab.es
Horari d'atenció	

2. Equip docent

Nom professor/a	Xavier Clop
Departament	Prehistòria
Universitat/Institució	Universitat Autònoma de Barcelona
Despatx	
Telèfon (*)	935868327
e-mail	xavier.clop@uab.es
Horari de tutories	

*(Afegeix tants camps com sigui necessari)
(* camps optatius)*

Nom professor/a	Rafael Micó
-----------------	-------------

Departament

Universitat/Institució

Despatx

Telèfon (*)

e-mail

Horari de tutories

3.- Prerequisits

(prerequisits oficials i/o coneixements necessaris per a seguir correctament l'assignatura)

Sense prerequisits oficials

Aquesta matèria nuclear està pensada com continuació i ampliació de la matèria bàsica HISTÒRIA, per la qual cosa és prerequisite haver cursat prèviament l'assignatura PREHISTÒRIA (1000719)

4.- Contextualització i objectius formatius de l'assignatura

L'assignatura forma part de la matèria SOCIETATS PREHISTÒRIQUES, ANTIGUES I MEDIEVALS del Grau d'Arqueologia. Els continguts d'aquesta matèria exposen els principis bàsics de la investigació històrica i arqueològica aplicada a les diferents etapes des de la Prehistòria fins a l'Edat Mitjana, amb especial atenció a l'àmbit de la Mediterrània i de la península Ibèrica. L'objectiu és donar a conèixer a l'alumnat les línies de recerca fonamentals i els resultats més rellevants assolits fins el moment. Es plantejaran les aportacions dels diferents plantejaments teòrics aplicats des de diferents tradicions de recerca en història i arqueologia, les metodologies instrumentals emprades i els principals debats en l'actual estat de la qüestió. En aquest sentit, es mostraran les principals fites i descobertes i els avenços en el coneixement que s'han assolit, de la mateixa manera que les controvèrsies que s'han generat.

5.- Competències i resultats d'aprenentatge de l'assignatura

Competència

CE.3 Contextualitzar els processos històrics i avaluar críticament les fonts i els models teòrics, en especial consideració a la prehistòria, el món antic i medieval.
CE: competències específiques ...)

Resultats d'aprenentatge

CE3.5 Interpretar les causes dels processos històrics.
CE3.6 Analitzar críticament la relació entre les fonts històrico-arqueològiques i la seva interpretació

Competència

CE5. Interpretar els desenvolupaments disciplinaris recents i la vinculació de la teoria arqueològica amb les disciplines socials afins en el seu desenvolupament històric i en les tendències interdisciplinàries actuals.

Resultats d'aprenentatge

CE5.2 Discernir la relació entre teoria i pràctica historiogràfica.
CE7. Aplicar tant els coneixements com la capacitat d'anàlisi en la resolució de problemes relatius al seu camp d'estudi.
CE7.1 Plantejar i solucionar problemes històrics.
CE14. Transmetre els resultats de la investigació arqueològica, comunicar conclusions, de manera clara, tant oralment com per escrit a un públic tant especialitzat com no especialitzat.
CE14.1 Comunicar coneixements i el seu procés de gestació.

Competència

CT2. (*CT: competències transversals*)

Resultats d'aprenentatge

CT4.Reconèixer i posar en pràctica les següents habilitats per al treball en equip: compromís amb el mateix, hàbit de col·laboració, capacitat per a incorporar-se a la resolució de problemes.

CT5.Debatre a partir del coneixement especialitzat adquirit en un context interdisciplinari.

CT7.Reflexionar sobre el treball propi i el de l'entorn immediat amb intenció de millorar-lo de forma contínua.

Competència CG3. (CGU: competències generals UAB, si no estan incloses a les CT)

6.- Continguts de l'assignatura

Objectiu de l'assignatura.

Adquirir coneixements bàsics sobre els principals desenvolupament socials a la conca mediterrània al llarg de la Prehistòria recent. Es farà un èmfasi especial en els territoris de les ribes oriental (Síria-Mesopotàmia, Egipte, l'Egeu) i occidental (península Ibèrica). Aquest objectiu s'assolirà mitjançant la descripció i l'anàlisi de les dades arqueològiques més significatives, i també de la valoració crítica de les hipòtesis històriques plantejades en les darreres tres dècades.

Programa.

BLOC 1. LES SOCIETATS NEOLÍTIQUES A LA MEDITERRÀNIA.

1. Noves formes de vida: la "Revolució Neolítica"

- Canvis econòmics.
- Canvis socials.

- Canvis ideològics.

2. Neolític i neolitització a la Mediterrània oriental (Xè-VIIè mil·lennis).

- El desenvolupament de les comunitats neolítiques: el “Creixent Fèrtil”
- L’evolució del model neolític.

3. Neolític i neolitització a la Mediterrània occidental (VIè-IVart mil·lennis)

- L’expansió del neolític
- Del “paradigma cardial” a les societats pageses

BLOC 2. SOCIETAT I PRIMERS ESTATS A LA MEDITERRÀNIA.

1. La formació dels primers estats a la Mediterrània oriental (Mesopotàmia, i Egipte entre el IV i el III mil·lennis).

- Mesopotàmia: l’origen i l’expansió de la “civilització” envers la Mediterrània oriental.
- El període predinàstic i la formació de l’Estat faraònic a l’alt i el baix Egipte.

2. L’Egeu entre el III i el II mil·lennis.

- La formació i desenvolupament de la societat minoica.
- L’expansió del món micènic.

3. La península Ibèrica: diversitat social i noves formes d’exploració en el Calcolític i el Bronze Antic.

- El grup arqueològic de Los Millares i les societats calcolítiques del sud de la península Ibèrica.
- El “fenomen” campaniforme i la fi de les societats calcolítiques peninsulars.
- La societat de El Argar en el context peninsular i de l’occident europeu.

7.- Metodologia docent i activitats formatives

(metodologia docent)

Activitats dirigides

Classes teòriques: classes magistrals amb suport TIC

Seminaris de discussió: discussió de textos i documents audiovisuals

Pràctiques: pràctiques de problemes i estudi dels materials arqueològic

TIPUS D'ACTIVITAT	ACTIVITAT	HORES	RESULTATS D'APRENTATGE
-------------------	-----------	-------	------------------------

Dirigides

Classes	27	<p>CE3.1.Relacionar els esdeveniments de les diverses etapes històriques.</p> <p>CE4.1 Contextualitzar els processos històrics més rellevants de l'entorn social actual.</p>
Seminaris	12	<p>CE3.2. Interpretar i analitzar críticament els diversos models teòrics.</p> <p>CE4.2 Analitzar críticament les societats de l'entorn històric immediat.</p> <p>CE4.3 Relacionar els fenòmens actuals amb els processos històrics.</p> <p>CT5.Debatre a partir del coneixement especialitzat adquirit des d'una perspectiva interdisciplinària.</p>
pràctiques	6	<p>CE6.1 Utilitzar els principals mètodes i tècniques de la investigació arqueològica.</p> <p>CE6.2 Relacionar els mètodes i les tècniques d'investigació arqueològica amb l'explicació històrica.</p> <p>CT5.Debatre a partir del coneixement adquirit en un context pluridisciplinar.</p>

Supervisades

Visites a Museus	10	<p>CE6.2 Relacionar els mètodes i tècniques d'investigació arqueològica amb l'explicació històrica.</p>
------------------	----	---

		CT4.Reconèixer i posar en pràctica les següents habilitats pel treball en equip: compromís amb l'equip, hàbit de col·laboració, capacitat per incorporar-se a la resolució de problemes.
Tutories	5	CT5.Debatre a partir del coneixement especialitzat adquirit en un context interdisciplinari.

Autònomes

Lectura i documentació	30	CE3.1.Relacionar les claus de les etapes històriques CE3.2. Interpretar i analitzar críticament la diversitat de models teòrics CE4.1 Contextualitzar els processos històrics més rellevants actuals. CE4.2 Analitzar críticament les societats de l'entorn històric immediat CE4.3 Relacionar els fenòmens actuals amb els processos històrics CTF2 Desenvolupar activitats d'aprenentatge autònom. CTF3 Buscar, seleccionar i gestionar informació de forma autònoma, tant en fonts estructurades (bases de dades, bibliografies, revistes especialitzades) com la informació distribuïda a internet.
Campus Virtual	13	CTF2 Desenvolupar habilitats de l'aprenentatge autònom. CTF3 Buscar, seleccionar i

		gestionar informació de forma autònoma, tant en fonts estructurades (bases de dades, bibliografies, revistes especialitzades) com en la informació distribuïda a internet.
Preparació treballs	30	<p>CT4.Reconèixer i posar en pràctica les següents habilitats pel treball en equip: compromís amb el grup, hàbits de col·laboració, capacitat per respondre a la resolució de problemes.</p> <p>CT5.Debatre a partir del coneixement especialitzat adquirit en el marc d'un context interdisciplinar.</p> <p>CTF4 Organitzar el temps i els propis recursos entorn el treball: disseny i planificació dels objectius, les prioritats, els calendaris i els compromisos d'actuació.</p> <p>CTF5 Analitzar i sintetitzar la informació.</p>

8.- Avaluació

(Indicar el tipus d'evidències d'aprenentatge que l'estudiant haurà de lliurar, el seu pes en la qualificació final, els criteris d'avaluació, la definició de "no presentat", el procediment de revisió de les proves, el tractament d'eventuals casos particulars, etc.)

Les competències seran avaluades mitjançant: exàmens, treballs individuals i en grup, comentaris de text o de documentals i presentacions públiques.

El sistema d'avaluació s'organitza en 3 mòduls:

- Mòdul de proves escrites, amb un pes global del 60%.
- Mòdul de presentacions i discussions de textos a l'aula, amb un pes global del 25% .
- Mòdul d'entrega de treballs: en aquest mòdul s'avaluaran un o més treballs amb un pes global del 15%

La nota final serà la mitja de les diferents proves. Per superar l'assignatura s'ha d'assolir una puntuació de 5 en una escala de 10.

Es considerarà no presentat en el cas que l'estudiant no es presenti a cap de les proves

ACTIVITATS D'AVALUACIÓ

HORES

RESULTATS D'APRENTATGE

Avaluació de continguts	3	CE3.1.Relacionar els principals esdeveniments de les etapes històriques CE4.1 Contextualitzar els processos històrics més rellevants de l'entorn actual.
Avaluació activitats supervisades	1,5	CE3.2. Interpretar i analitzar críticament la diversitat de models teòrics. CE4.2 Analitzar críticament les societats del entorno històric immediat CE4.3 Relacionar els fenòmens actuals amb els diversos processos històrics.
Avaluació activitat Autònoma	3	CE3.1.Relacionar els principals esdeveniments de les etapes històriques CE4.1 Contextualitzar els processos històrics més rellevants de l'entorn actual.

9- Bibliografia i enllaços web

BLOC 1

ASTRUC, L.; GAULON, A.; SALANOVA, L. (dir).
(2009), *Méthodes d'approche des premières productions céramiques: étude de cas dans les Balkans et au Levant. Table-ronde de la maison de l'Archéologie et de l'Ethnologie (Nanterre, France) 28 février 2006*. Verlag Marie Leidorf GmbH,

Rahden/Westfalia.

AKKERMANS, P. M. M. G. y SCHWARTZ, G. M.

(2003), *The Archaeology of Syria From Complex Hunter-Gatherers to Early Urban Societies (c. 16,000-300 BC)*. Cambridge University Press, Cambridge.

ANFRUNS, J., LLOVET, E. (Eds.).

(1990), *El canvi cultural a la Prehistòria*. Columna. Barcelona.

AMMERMAN, A. J., CAVALLI-SFORZA, L. L.

(1984), *The Neolithic transition and the genetics of populations in Europe*. University Press. Princeton.

AURENCHE, O., KOZLOWSKI, S. K.

(2003), *El origen del neolítico en el Próximo Oriente*. Ariel Prehistoria. Santa Perpètua de Mogoda.

BERNABEU, J.

(1989), *La tradición cultural de las cerámicas impresas en la zona oriental de la Península Ibérica*. Trabajos varios del servicio de Investigación Prehistórica, 86. Valencia.

BERNABEU, AURA, J. E., BADAL, E.

(1993), *Al oeste del Edén. Las primeras sociedades agrícolas en la Europa mediterránea*. Síntesis. Madrid.

BUXÓ, R.

(1997), *Arqueología de las plantas*. Crítica. Barcelona.

BUXÓ, R.

(2004), *Eines i feines del camp a Catalunya. L'estudi de l'agricultura a través de l'arqueologia*. Museu d'Arqueologia de Catalunya. Girona.

CAUVIN, J.

(1997), *Naissance des divinités, naissance de l'agriculture. La révolution des symboles au Néolithique*. Centre National de la Recherche Scientifique. París.

CUNLIFFE, B.

(1998), *Prehistoria de Europa Oxford*. Crítica, Barcelona.

CHILDE, V. G.

(1954), *El origen de la Civilización*. Fondo de Cultura Económica. México.

CHILDE, V. G.

(1979), *La prehistoria de la sociedad europea*. Icaria, Barcelona.

COHEN, M. N.

(1981), *La crisis alimentaria de la Prehistoria*. Alianza Editorial. Madrid.

DEMOULOE, J.-P.; PERLES, C.

(1993), The Greek Neolithic: a new review. *Journal of World Prehistory* 7: 355-416.

HERNANDO, A.

(1999), *Los primeros agricultores de la Península Ibérica*. Síntesis. Madrid.

GUILAINE, J. (dir.)

(2000), *Premiers paysans du monde. Naissances des agriculteurs*. Éditions Errance. París.

GUILAINE, J. (dir.)

(2001), *Communautés villageoises du Proche-Orient à l'Atlantique*. Éditions Errance. París.

LICHARDUS, J., LICHARDUS-ITTEN, M., BAILLOUD, G., CAUVIN, J.

(1987), *La protohistoria de Europa*. Labor. Barcelona.

MOLIST, M. (ed.)

(1996), *Tell Halula (Siria). Un yacimiento neolítico del valle medio del Éufrates. Campañas de 1991 y 1992*. Informes Arqueológicos, Ministerio de Educación y Cultura. Madrid.

MOLIST, M.

(2005), Les primeres societats pageses. *Història agrària dels Països Catalans, vol. I*: 101-178. Fundació per a la Recerca i la Innovació. Barcelona.

REDMAN, C.

(1990), *Los orígenes de la civilización*. Crítica. Barcelona.

RINDOS, D.

(1990), *Los orígenes de la agricultura. Una perspectiva evolucionista*. Bellaterra. Barcelona.

SAÑA, M.

(1999), *Arqueología de la domesticación animal. La gestión de los recursos animales en Tell Halula (Valle del Éufrates-Siria) del 8.800 al 7.000 BP*. Treballs d'Arqueologia del Pròxim Orient, 1. Bellaterra.

PERLES, C.

(2001), *The Early Neolithic in Greece: The First Farming Communities in Europe*. Cambridge University Press; Cambridge, England.

VITELLI, K. D.

(1993), *Franchti Neolithic Pottery. Vol. 1: Classification and ceramic phases 1 and 2. Excavations at Franchti Cave, fasc. 8.* Indiana University Press, Bloomington/Indianapolis.

WHITTLE, A.

(1996), *Neolithic of Europe: creation of a new world.* Cambridge University Press, Cambridge.

BLOC 2

Obres generals

AUBET, Mª E., LULL, V., SANAHUJA, Mª E. y FOLCH, D.

(1991), *Historia Universal Planeta, vol 1.* Barcelona.

CUNLIFFE, B.

(1998), *Prehistoria de Europa Oxford.* Crítica, Barcelona.

CHILDE, V. G.

(1979), *La prehistoria de la sociedad europea.* Icaria, Barcelona.

DELIBES, G. y FERNÁNDEZ-MIRANDA, M.

(1993), *Los orígenes de la civilización. El Calcolítico en el Viejo Mundo.* Síntesis, Madrid.

GONZÁLEZ MARCÉN, P., LULL, V. y RISCH, R.

(1992), *Arqueología de Europa 2250-1200 A.C. Una introducción a la "Edad del Bronce".* Síntesis, Madrid.

HARDING, J.

(2003), *Sociedades europeas en la Edad del Bronce.* Ariel, Barcelona.

RENFREW, C.

(1986), *El alba de la civilización. La revolución del radiocarbono y la Europa prehistórica.* Istmo, Madrid.

Mesopotàmia

AKKERMANS, P. M. M. G. y SCHWARTZ, G. M.

(2003), *The Archaeology of Syria From Complex Hunter-Gatherers to Early Urban Societies (c. 16,000-300 BC).* Cambridge University Press, Cambridge.

ALGAZE, G.

(2004), *El sistema-mundo de Uruk. La expansión de la primera civilización mesopotámica*. Bellaterra, Barcelona.

BUTTERLIN, P.

(2003), *Les Temps Proto-Urbains de Mésopotamie. Contacts et acculturation à l'époque d'Uruk au Moyen-Orient*. CNRS Éditions, París.

CAUVIN, J.

(1987), "Las culturas aldeanas y las civilizaciones preurbanas en el Asia anterior", en LICHARDUS, J., LICHARDUS-ITTEN, M., BAILLOUD, G. y CAUVIN, J., *La protohistoria de Europa. El neolítico y el calcolítico*. Labor, Barcelona, pp. 16-58.

CHILDE, V. G.

(1986), *Los orígenes de la civilización*. Fondo de Cultura Económica, México.

FRANGIPANE, M.

(1996), *La nascita dello Stato nel Vicino Oriente*. Laterza, Roma.

HUOT, J.-L.

(1994), *Les premiers villageois de Mésopotamie. Du village à la ville*. Armand Colin, París.

LIVERANI, M.

(1995), *El antiguo oriente. Historia, sociedad y economía*. Crítica, Barcelona.

MARGUERON, J.-C.

(1996), *Los mesopotámicos*. Cátedra, Madrid.

REDMAN, Ch.

(1990), *Los orígenes de la Civilización. Desde los primeros agricultores hasta la sociedad urbana en el Próximo Oriente*. Crítica, Barcelona.

ROTHMAN, M. S. (eds.)

(2001), *Uruk Mesopotamia & Its Neighbors. Cross-Cultural Interactions in the Era of State Formation*. School of American Research Advanced Seminar Series, Sta Fe.

Egipte

CAMPAGNO, M.

(2002), *De los jefes-parientes a los reyes-dioses. Surgimiento y consolidación del Estado en el antiguo Egipto*. Aula Aegyptiaca, Barcelona.

CERVELLÓ, J.

(1996), "Egipto. Dinastía 0", *Revista de Arqueología*, 183, pp. 6-15.

BARD, K.

(2000), "The Emergence of the Egyptian State (c. 3200-2686 BC)", en Shaw, I. (ed.), *The Oxford History of Ancient Egypt*. Oxford University Press, Oxford, pp. 61-88.

HASSAN, F.

(1988), "The Predynastic of Egypt", *Journal of World Prehistory*, 2, pp. 135-185.

HOFFMAN, M. A.

(1979), *Egypt before the Pharaohs: The prehistoric foundations of Egyptian Civilization*. Knopf, Nueva York.

KEMP, B.

(1992), *El antiguo Egipto. Anatomía de una civilización*. Crítica, Barcelona.

MAISELS, Ch. K.

(1999), *Early Civilizations of the Old World. The Formative Histories of Egypt, The Levant, Mesopotamia, India and China*. Routledge, Londres ("Cap. 2. Sema-Tawy: The land of the papyrus and lotus" pp. 31-79).

MIDANT-REYNES, B.

(2000), "The Naqada Period (4000-3200 BC)", en Shaw, I. (ed.), *The Oxford History of Ancient Egypt*. Oxford University Press, Oxford, pp. 44-60.

MIDANT-REYNES, B.

(2003), *Aux origines de l'Égypte. Du Néolithique à l'émergence de l'État*. Fayard, París.

SPENCER, A. J.

(1993), *Early Egypt. The Rise of Civilisation in the Nile Valley*. British Museum Press, Londres.

TRIGGER, B. G., KEMP, B. J., O'CONNOR, D. y LLOYD, A. B.

(1985), *Historia del Egipto Antiguo*. Crítica, Barcelona.

WILKINSON, T. A. H.

(1996), *State formation in Egypt: Chronology and Society*. Cambridge Monographs in African Archaeology, 40-BAR Int. series 651, Tempus Reparatum, Oxford.

WILKINSON, T.

(2004), *El origen de los faraones*. Destino, Barcelona.

L'Egeu

DICKINSON, O.
(2000), *La Edad del Bronce egea*. Akal, Madrid.

DICKINSON, O.
(2010), *El Egeo. De la Edad del Bronce a la Edad del Hierro*. Bellaterra, Barcelona.

TREUIL, R., DARCQUE, P., POURSAT, J.C. y TOUCHAIS, G. (eds.)
(1989), *Las civilizaciones egeas del neolítico y de la edad del bronce*. Labor, Barcelona.

RENFREW, C.
(1972), *The Emergence of Civilisation. The Cyclades and the Aegean in the Third Millennium BC*. Methuen, Londres.

SHELMERDINE, C. W.
(2008), *The Cambridge Companion to the Aegean Bronze Age*. Cambridge University Press, Cambridge.

Península Ibèrica i Balears.

AA.VV.
(2004), "Tema monogràfic: *Les primeres etapes de l'Edat del Bronze a la Mediterrània nord-occidental*", *Cypsela*, 15, pp. 11-148.

BLECH, M., KOCH, M. y KUNST, M. (eds.)
(2001), *Hispania Antiqua*. Philipp von Zabern, Maguncia (alemán).

CASTRO, P. V., CHAPMAN, R.W., GILI, S., LULL, V., MICÓ, R., RIHUETE, C., RISCH, R. & SANAHUJA YLL, M^a E.
(2001), "La sociedad argárica", en Ruiz-Gálvez, M. (ed.), *La Edad del Bronce, ¿Primera Edad de Oro en España?* Crítica, Barcelona, pp. 181-216.

CASTRO, P. V., GILI, S., LULL, V., MICÓ, R., RIHUETE, C., RISCH, R. y SANAHUJA YLL, M^a E.
(2001), "Teoría de la producción de la vida social. Un análisis de los mecanismos de explotación en el sudeste peninsular", *Astigi Vetus*, 1, pp. 13-54.

CASTRO, P., LULL, V. y MICÓ, R.
(1996), *Cronología de la Prehistoria Reciente de la Península Ibérica y Baleares (c. 2800-900 cal ANE)*. British Archaeological Reports, International Series, 652. Tempus Reparatum, Oxford.

CHAPMAN, R. W.

(1991), *La formación de las sociedades complejas. El sureste de la Península Ibérica en el marco del Mediterráneo occidental*. Crítica, Barcelona.

DÍAZ DEL RÍO, P. y GARCÍA SANJUÁN, L.

(2006), *Social Inequality in Iberian Late Prehistory*. British Archaeological Reports, International Series 1525, Oxford.

GARCÍA HUERTA, R. y MORALES, J. (eds.)

(2004), *La península Ibérica en el II milenio A. C.: poblados y fortificaciones*. Universidad de Castilla-la Mancha, Cuenca.

HERNÁNDEZ ALCARAZ, L. y HERNÁNDEZ PÉREZ, M. (eds.)

(2004), *La Edad del Bronce en tierras valencianas y zonas limítrofes*. Ayuntamiento de Villena-Instituto Alicantino de Cultura Juan Gil-Albert, Alicante.

LULL, V.

(1983), *La "cultura" de El Argar. Un modelo para el estudio de las formaciones económico-sociales prehistóricas*. Akal, Madrid.

LULL, V.

(1997/1998), "El Argar: la muerte en casa", *Anales de Prehistoria*, 13-14, pp. 65-80.

LULL, V., MICÓ, R., RIHUETE, C. i RISCH, R.

(2004), "Las relaciones de propiedad en la sociedad argárica. una aproximación a través del análisis de las tumbas de individuos infantiles", *Mainake*, XV.

NOCETE, F.

(2001), *Tercer milenio antes de nuestra era. Relaciones y contradicciones centro-periferia en el valle del Guadalquivir*. Edicions Bellaterra, Barcelona.

RINCÓN, Mª A. del

(1998), "El Calcolítico y la Edad del Bronce", en BARANDIARÁN, I., MARTÍ, B., del RINCÓN, Mª A. y MAYA, J. L., *Prehistoria de la Península Ibérica*. Ariel Prehistoria, Madrid, pp. 197-315.

ROJO, M. A., GARRIDO, R. y GARCÍA MARTÍNEZ DE LAGRÁN, I.

(2005), *El campaniforme en la península Ibérica y su contexto europeo*. Universidad de Valladolid, Valladolid.

RUIZ-GÁLVEZ, M. (ed.)

(2001), *La Edad del Bronce, ¿primera Edad de oro en España? Sociedad, Economía e Ideología*. Crítica, Barcelona.

10.- Programació de l'assignatura

(la programació de la assignatura explicitarà les activitats formatives i els lliuraments, segons les taules següents. En aquest requadre el professor pot introduir un text explicatiu de la programació de l'assignatura o, si cal, fer referència a un document extern que haurà d'estar al campus virtual de l'assignatura)

ACTIVITATS D'APRENTATGE

DATA/ES	ACTIVITAT	LLOC	MATERIAL	RESULTATS D'APRENTATGE

LLIURAMENTS

DATA/ES	LLIURAMENT	LLOC	MATERIAL	RESULTATS D'APRENTATGE